

INTERNATIONAL AND NATIONAL STATUTORY SUPPORT OF MARITIME SECURITY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-12>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Добрянська Ольга Дем'янівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри прав людини, міжнародного та європейського права
Академія адвокатури України,
адвокат,
м. Київ, Україна*

Пунда Олександр Олегович

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна*

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 введено військовий стан у відповідь на повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1] передбачає, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, тобто: недоторканість житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, свобода пересування та свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обов'язі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Серед згаданих конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачено можливості обмеження права на особисте і сімейне життя та встановлення особливого режиму збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди (частини перша та друга статті 32 Конституції України) [3]. Зазначені обмеження, серед іншого, можуть бути обумовлені лише в інтересах національної безпеки.

Необхідно пам'ятати, що в умовах широкомасштабної військової агресії, наявності декількох театрів бойових дій на території України, необхідно одночасно вести мову не лише про встановлення законних обмежень окремих прав і свобод людини і громадянина, але й про напрацювання нових правових механізмів їх захисту через діяльність органів публічної влади та окремих інститутів громадянського суспільства. Зазначені положення прямим чином вплинули на забезпечення прав моряків та морської безпеки, зокрема. Не останнім чином це стосується питання виїзду моряків торговельного флоту за кордон та виконання ними своїх зобов'язань за укладеними договорами. Постановою Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2022 р. № 992 внесені зміни до «Правил перетинання державного кордону громадянами України». Згідно з пунктом 2-12, що доповнив ці Правила, «у разі введення на території України воєнного стану громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років мають право перетинати державний кордон України, якщо вони прямують для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден або для проходження практичної підготовки на суднах».

Водночас, широке залучення членів екіпажів до виконання своїх обов'язків, у тому числі і у територіальних водах України вимагають аналізу того яким чином норми гуманітарного права захищають моряків та чи перебувають ці гарантії у залежності від нормативно-правового тлумачення категорій «*воєнний стан*» та «*стан війни*», що вживаються у законодавстві.

Ми вважаємо, що правовий режим воєнного стану за національним законодавством є більш регламентованим ніж стан війни. Водночас, системний аналіз положень національного законодавства України дає підстави для висновку про те, що не існує принципової відмінності між введенням правового режиму воєнного стану та оголошення стану війни у юридичних наслідках для публічних правовідносин.

Більше того, буквальний аналіз частини першої статті 4 Закону України «Про оборону України» дає підстави для висновку про те, що введення правового режиму воєнного стану є однією з передумов для оголошення стану війни: «У разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, *введення воєнного стану* в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань,

утворених відповідно до законів України, подає його Верховній Раді України на схвалення чи затвердження, а також вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни» [4].

При цьому, з огляду на положення частини другої статті 4 Закону України «Про оборону України», вжиття заходів для відсічі агресії не перебуває у прямій залежності від оголошення стану війни та/або введення правового режиму воєнного стану: «Органи державної влади та органи військового управління, не чекаючи оголошення стану війни, вживають заходів для відсічі агресії. На підставі відповідного рішення Президента України Збройні Сили України разом з іншими військовими формуваннями розпочинають воєнні дії, у тому числі проведення спеціальних операцій (розвідувальних, інформаційно-психологічних тощо) у кіберпросторі.»

Водночас, щодо застосування норм міжнародного гуманітарного права, підкреслимо, що:

– системний аналіз положень Женевських конвенцій (Конвенція про поліпшення долі поранених та хворих в регулярних арміях; Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу озброєних сил на морі; Конвенція про поведження з військовополоненими; Конвенція про захист цивільного населення під час війни) дає підстави для висновку про те, що *застосування останніх не пов'язується виключно з оголошенням стану війни*. Натомість, у вказаних конвенціях міститься норма, яка закріплює таке: «...ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни.»;

– аналогічно Конвенція про закони і звичаї суходільної війни не встановлює обмежень у дії її норм виключно після оголошення стану війни;

– стаття 39 Статуту ООН також закріплює, що Рада Безпеки визначає існування *будь-якої загрози миру та безпеці, будь-якого порушення миру чи акту агресії* та надає рекомендації або вирішує про те, які заходи слід вжити відповідно до статей 41 і 42 для підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки.

Отже, *застосування норм міжнародного гуманітарного права не перебуває у залежності від оголошення стану війни та/або введення воєнного стану.*

Щодо власне, наслідків введення правового режиму воєнного стану та/або оголошення стану війни для приватних правовідносин:

– відповідно до частини першої статті 617 Цивільного кодексу України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Так, цивільно-правові договори, які укладають у межах приватних правовідносин на території України, як

правило, у частині форс мажору містять вказівку, як на збройні конфлікти, введення воєнного стану, так і на оголошення стану війни. Більш того, Торгово-промислова палата України листом №2024/02.0-7.1 від 28 лютого 2022 року засвідчила, що військова агресія Російської Федерації проти України з 24 лютого 2022 року до офіційного закінчення цих подій є форс мажорною обставиною (обставиною непереборної сили).

Отже, проведений системний аналіз норм національного законодавства та положень міжнародного права дає підстави для висновку про те, що сфера дії останніх не перебуває у прямій залежності саме від факту оголошення стану війни на території України.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення 30.05.2022 р.)

2. Про правовий режим воєнного часу : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 30.05.2022 р.)

4. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-13>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ КОНВЕНЦІЙ З МОРСЬКОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Пальченко Алла Анатоліївна

*старший викладач кафедри морського права
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна*

Розвиток морської торгівлі сприяв бурхливому розвитку мореплавання. Переваження різних вантажів у різних напрямках стали однією з причин росту і могутності морських держав. Поступово з'явилися морські судна складних конструкцій, призначені для використання їх у море для різних